

Lepelaars lezen met kleurring en gps

Het gaat goed met onze lepelaars. De afgelopen decennia groeide het aantal broedparen van 151 naar bijna 3000 nu. Toch zijn er redenen voor zorgen. Waarom is de groei tot stilstand gekomen? Kleurringen en zenders moeten het antwoord geven. En met een leuke app kunnen we allemaal meehelpen.

foto: Lars Soerink/Vlida

Camilla Dreef (L) en Petra de Goeij (R) aan het werk in de lepelaarkolonie.

TEKST MONICA WESSELING

NfRYaPG: tarsus 12.9 cm, P8 11 cm, 1480 gram. Zo jong, dat was het. Jij mag wachten in de tent. Nog even en je kunt terug naar de kolonie. Hoeveel hebben we er nog? Twee? Van gezenderde ouders? Het is half juni op de kwelder van Schiermonnikoog. Zoals elk jaar is een groep onderzoekers en vrijwilligers tussen het hoge kweldergras neergestreken om de jongen in de lepelaarkolonies te ringen en bemeten. Zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen voeren krij-send schijnaanvallen uit; ze broeden hier vlakbij. De stank van rottende vis is verstikkend.

Geconcentreerd wordt jong na jong opgemeten en voorzien van ringen. Elk 'afgewerkt' jong gaat tijdelijk een tentje in waar het rustig wacht tot het tegelijk met de andere jongen wordt teruggebracht naar de kolonie. Na een half uur is het zover. De rust keert terug, de door schijt wit uitgeslagen jassen gaan uit en er is tijd om te praten.

Wat gaat er mis met de trekkende exemplaren?

Tal van vragen dringen zich op. Om te beginnen een kritische. Want waarom moeten er nog steeds lepelaars worden gekleurringd en gezenderd? Zo leuk zal het voor de vogels niet zijn. Lepelaars krijgen toch al sinds 1982 ringen en Otto Overdijk, jaren achtereen een van de belangrijkste lepelaaronderzoekers, begon toch al in 1992 met zijn database? Duizenden jongen zijn inmiddels geringd; negentien volwassen dieren kregen een gps-rugzakje. Weten we nog niet genoeg? >>

foto: Bence Mate/Agami

‘Van de ringen leren we dat de overleving verslechtert als de populatie groeit - maar waarom?’

Petra de Goeij

“Nee”, zegt Petra de Goeij van Meta-wad, het project om de ecologische staat van de Waddenzee in kaart te brengen. “Ringen leren ons bijvoorbeeld dat er van de lepelaars die in Mauretanië en Senegal overwinteren procentueel minder terugkeren dan van de dieren die ‘s winters in Zuid-Europa verblijven. Waar gaat het mis? Over de Nederlandse vogels openbaarden de ringen dat de overleving van de lepelaars verslechtert als de populatie groeit. Waarom?”

Camilla combineert gps-data met films van lepelaars

Ook Camilla Dreef, student biologie aan de Universiteit van Amsterdam en stagiaire bij Vogelbescherming Nederland zit met vragen. Camilla is

ge fascineerd door de data van de gps-loggers: “Ze vertellen het verhaal van de vogels”. Het eerste verhaal dat ze wilde ‘lezen’ was dat van de foerageerstrategieën. De populatie op Schiermonnikoog groeit namelijk al een aantal jaren niet meer en eerdere onderzoekers suggereerden dat voedsel de beperkende factor zou kunnen zijn. Camilla: “Foerageren mannetjes en vrouwtjes anders, is er op individueel niveau ook verschil? Hoe is hun dagritme, wat zijn hun favoriete plekken?” Ze spendeerde tientallen uren achter de computer om vervolgens de lepelaars in het veld te gaan filmen. “Zo snap je wat ze doen op een bepaalde plek.”

Die noeste arbeid loonde en bracht Camilla onder meer tot de ontdekking

dat mannelijke lepelaars ‘s nachts op het Lauwersmeer voedsel zoeken. Ze blijven de hele nacht weg en braken ‘s morgens in één keer het voedsel uit bij hun jongen. Vrouwen foerageren overdag in de kreken op Schiermonnikoog. “Dan kun je je afvragen of er nog wel voldoende goede geulen zijn.”

Jeltje ploos opgebraakt voedsel uit

Bovendien, zo werd onlangs duidelijk uit het voedselonderzoek van promovenda Jeltje Jouta, eten lepelaars niet uitsluitend garnalen. “Dat dachten we. Maar platvis is belangrijker. En ja, daar gaat het door de overbevissing niet best mee.” Jeltje deed haar ontdekking door het braaksel van de ouders te analyseren.

Zenders leveren veel data op, maar hebben hun beperkingen. “Ze geven bijvoorbeeld geen informatie over de terreinomstandigheden van de plek waar de lepelaar is. En die informatie heb je wel nodig.”

foto: Filip de Nooyer/NatureinStock

Op dat punt wordt het leuk voor geïnteresseerde niet-wetenschappers. ‘Gewone’ mensen kunnen namelijk de onderzoekers helpen. Samen met de Universiteit van Amsterdam en anderen werkte Camilla mee aan de app ‘Vogel het uit’: een *citizen science*-project. Met de app kan iedereen de route van de gezenderde lepelaars volgen én - daar draait het om - gegevens over de locatie van de gezenderde vogels doorgeven. Op dit moment broeden er zeven gezenderde vogels op Schiermonnikoog en één op Vlieland. Camilla: “Informatie over de locatie helpt ons geweldig. Zo ontdekte ik dat er grote groepen lepelaars in de nazoemer in de Westerplas verblijven, terwijl wij dachten dat ze dan voornamelijk in het Lauwersmeer zaten.”

Wat zijn de problemen in Afrika?

De app brengt meer duidelijkheid over het broedseizoen, maar hoe gaat het daarvóór? Wat zijn de problemen van

de in Afrika overwinterende lepelaars? Vertrekken ze daar in beroerde conditie, hebben ze last van de huidige noordenwinden of zijn de tussenstops door ontwatering, vervuiling, bebouwing niet langer bruikbaar?

“We weten het niet” verzuchten Petra en Camilla. Ze laten het er echter niet bij zitten. Petra gaat onvermoeibaar door met lepelaars ringen en volgen en Camilla rekt enthousiast door aan de data. Inmiddels heeft ze - als stageproject bij Vogelbescherming Nederland - een database ontwikkeld waarmee migrerende vogels gevolgd kunnen worden. “Zo weten we wanneer ze waar zijn, wat ze nodig hebben en wat de gevaren zijn. Bescherming van de hele flyway komt zo echt dichterbij!”

De veldleeuweriken lijken het een goed plan te vinden; ze jubelen in de lucht. De geur van zeealsem overheerst plots die van rotte vis •

VOGEL HET UIT

Iedereen kan meedoen met *Vogel het uit*. Met de gedownloade app zijn de gezenderde vogels te volgen. Niet alleen lepelaars, ook wespendif, grauwe kiekendief, kleine mantelmeeuw en zilvermeeuw. Van elke locatie worden de gps-coördinaten aangegeven die, via Google Maps, aan de eigen locatie kunnen worden gekoppeld. Op www.vogelhetuit.nl is alle informatie te vinden. Vogelkennis is niet nodig! *Vogel het uit* won de Academische Jaarprijs, een prijs voor het populariseren van wetenschap.

foto: Jan Sleurink/Kina